

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání v kombinaci s anglický
jazyk se zaměřením na vzdělávání

Bakalářská práce

Magdaléna Hyblerová

KRESBA: POHÁDKY

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem řádným způsobem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne: 2. července 2020

.....

Poděkování

Děkuji Doc. Petru Jochmannovi za odborné vedení, cenné rady a nesmírnou vstřícnost při zpracování mé bakalářské práce. Dále, chci poděkovat rodině a přátelům, kteří mě v práci podporovali.

Obsah

Úvod	6
1 Pohádka	7
1.1 Původ pohádek	7
1.1.1 Vlivy autorů	8
1.2 Účel pohádek v dětství	8
1.2.1 Poučení	9
1.2.2 Terapie	9
1.2.3 Předání morálních hodnot	10
1.2.4 Vysvětlení světa dospělých	10
1.3 Brutalita v pohádkách	10
1.3.1 Červená Karkulka	11
1.3.2 Sněhurka	11
1.3.3 Locika	11
1.3.4 Sedmero Krkavců	12
1.3.5 Růženka	12
1.3.6 Jeníček a Mařenka	13
2 Bratři Grimmové	14
3 Skrytý význam pohádek	15
3.1 Železný Jan	15
3.1.1 Příběh podle bratří Grimmů	15
3.1.2 Rozbor pohádky a její symbolismus	16
3.2 Červená Karkulka	16
3.2.1 Příběh podle bratří Grimmů	16
3.2.2 Skrytá symbolika a význam příběhu	17

3.3	Perníková chaloupka.....	18
3.3.1	Obsah pohádky od Bratří Grimmů	18
3.3.2	Symboly v pohádce	19
3.3.3	Význam pohádky.....	19
4	Praktická část.....	21
4.1	Nápad.....	21
4.2	Výběr příběhů.....	21
4.3	Proces tvorby	21
4.3.1	Tvorba k pohádce Železný Jan	21
4.3.2	Perníková chaloupka.....	22
4.3.3	Tvorba Červené Karkulky	22
	Závěr.....	23
	Obrazová příloha	24
	Seznam použitých zdrojů.....	31
	Anotace.....	33

Úvod

Pohádka je velmi široké téma, které lze zkoumat z mnoha pohledů. Účelem této práce není popsat obecné charakteristiky pohádky, ale zaměřit se na jisté aspekty pohádky. S rostoucím věkem jsem si začala všimnout, kolik tyto příběhy určené dětem obsahují brutality. Zároveň jsem se setkávala s různými studii a analýzami, které odhalovaly skryté významy pohádek, v čemž jsem našla zálibu. Proto jsem se rozhodla ve své práci věnovat významu a poslání pohádek, zároveň upozornit na brutalitu, která se v pohádkách objevuje a v neposlední řadě uvést studie skrytých významů několika vybraných pohádek. Hlavním cílem však byla tvorba kreseb, jež odráží můj pohled na příběhy, odvíjející se od nově získaných poznatků. Tyto kresby nejsou míněny jako ilustrace určené dětem, měly by odrážet poznatky získané touto prací, tedy krutost pohádek, jejich hloubku a skrytý význam. Pro tyto účely jsem si vybrala pohádky bratří Grimmů, jelikož jsou dobře známé, zároveň obsahují jistou míru brutality a především jsou mi velmi blízké.

1 Pohádka

Pro slovo pohádka lze najít spoustu definic a vysvětlení. Množství definic se odvíjí od faktu, že pohádka má pro každého jiný význam, a tedy každý by si měl vybrat definici jemu nejbližší. Poměrně jednoduše lze pohádku popsat jako smyšlený příběh s prvky nadpřirozena, kde zpravidla dobro vítězí nad zlem. Takovéto strohé vysvětlení je však pro tuto práci nedostačující. Chceme-li jít více do hloubky, lze pohádku popsat jako smyšlený příběh s prvky nadpřirozena, kde se setkáváme se symbolikou a dualitou. Svět a postavy jsou jasně rozděleny na dobro a zlo. Málokdy najdeme postavu komplikovanější, která by v sobě nesla charakteristiky obojího. Postavy jsou takto symbolické. Děj pohádek je většinou jednodušší a lze jej snadno pochopit. Příběh v sobě nese ponaučení, nebo morální hodnoty. Cílem pohádky je skrze jednoznačnost příběhu předat tyto hodnoty a ponaučení dětem. Pomocí pohádek se tak snažíme dětem vysvětlit svět, pro ně ještě těžko pochopitelný. Formulujeme je tedy do jednoduchého příběhu s jasnou pointou. Další neméně důležitá charakteristika pohádky je samozřejmě přinášet radost.

Najít jednoznačnou definici pro pohádky je těžký úkol, neboť pohádky se svou formou od sebe liší v závislosti na jejich poslání, autorovi a době vzniku. Avšak těžko najdeme pohádku, jejíž cíl by byl čtenáře či posluchače pohoršit. Dalo by se tedy říci, že společnou definicí pro pohádky je jejich cíl, bavit a přinášet radost.

Pohádky živí dětskou duši a přinášejí radost do života dítěte. Radost je v životě dítěte věc velmi důležitá, ne-li podceňná, neboť víme, že radost jde ruku v ruce s duševním zdravím a bystrou myslí. Posláním umění je přinášet radost a pohádky jsou přeci produktem umění¹.

1.1 Původ pohádek

Původ pohádek jako takový je neznámý, jelikož se šířily především ústní tradicí, je takřka nemožné jej zjistit. Jde však o útvar starý tisíce let. Zřejmě vznikly spolu s mýty a legendami. Předpokládá se, že spousta dnes známých pohádek v Evropě má původ v Indii². Také existuje domněnka o existenci společného základu pohádek, neboť v různých kulturách najdeme příběhy, které se dějem, prvky a postavami velmi podobají známým evropským pohádkám. Například

¹KREADY, Laura. *A Study of Fairy tales* [online]. Project Gutenberg, 2004 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-1131133874. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13666/pg13666.html> s. 14

² KREADY, Laura. *A Study of Fairy tales* [online]. Project Gutenberg, 2004 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-1131133874. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13666/pg13666.html>. 113

příběhy podobné Červené Karkulce nalezneme i v cizích kulturách v odlišných verzích³. Je tedy zřejmé, že tyto pohádky mají společný základ a díky ústní tradici se rozšířily do cizích kultur a vznikly tak odlišné varianty stejného příběhu.

1.1.1 Vlivy autorů

Existuje mnoho autorů a období, kteří měli na pohádky zásadní vliv, ovšem to je téma, o kterém by se dala napsat celá práce, ne-li kniha. Proto zmíním pouze autory, jenž měli vliv na mou práci.

Pohádka jako taková si získala přízeň francouzské vyšší společnosti v 17. století zásluhou Charlese Perraulta. Perrault byl sběratel a autor některých dnes známých pohádek, například Červená Karkulka a Kocour v botách, Popelka a Šípková Růženka⁴.

Další významní autoři jsou Jacob a Wilhelm Grimmové. Grimmové pohádky sbírali, upravovali jejich obsah a převáděli je do literární formy, vytvářeli tak pohádkové sbírky. Díky nim pohádky získaly svou ustálenou formu a proslavili se. Jejich práce tak inspirovala další autory a sběratele, například Hanse Christiana Andersena⁵.

Je však nutné zmínit, že skuteční autoři příběhů jsou dodnes neznámí, neboť pohádky se šířily převážně ústní tradicí. Zároveň nelze mluvit pouze o jediném autorovi, jelikož příběhy jsou staré stovky let, vznikaly a formovaly se postupem času. Perrault a bratři Grimmové nejsou tedy skutečnými autory, ale pouze sběratelé. Přesto je však označujeme za autory, neboť jako první tyto příběhy převedli do literární podoby a upravili jejich obsah.

1.2 Účel pohádek v dětství

Poslání pohádek již bylo zmíněno v první části. Jedno z nejdůležitějších poslání je tedy přinášet dětem radost, rozvíjet a živit jejich fantazii. Stejně jako sport posiluje tělo fyzicky, pohádky stimulují fantazii a posilují tak mysl.

³ Evoluční příběh Červené karkulky. *Osel.cz* [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://www.osel.cz/7272-evolucni-pribeh-ervene-karkulky.html>

⁴ KREADY, Laura. *A Study of Fairy tales* [online]. Project Gutenberg, 2004 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-1131133874. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13666/pg13666.html>. s. 4

⁵ KREADY, Laura. *A Study of Fairy tales* [online]. Project Gutenberg, 2004 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-1131133874. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13666/pg13666.html>. s. 4-5

Lze vymyslet nekonečný seznam důvodů, proč jsou pohádky důležité, to však není hlavním předmětem této práce. Mírně se tedy dotkneme pár hlavních důvodů – poučení, terapie, předání morálních hodnot a vysvětlení světa dospělých.

1.2.1 Poučení

Mluvíme-li tedy o pohádkách bratří Grimmů, najdeme hned několik způsobů, jak děti vzdělávají, obohacují a pomáhají jim pochopit pro ně zatím komplikovaný svět.

Pohádky dětem ukazují existenci dobra a zla. Názorně ilustrují, že svět může být nebezpečný. Učí je jak nebezpečí rozpoznat a uchránit se před ním. Mezi takové pohádky můžeme zařadit například Jeníčka a Mařenku, Červenou Karkulku, Neposlušná kůzlátka a mnoho dalších. Všechny tyto pohádky nesou jasné ponaučení a učí děti jak se vyhnout nebezpečí. Příběhy obsahují postavy, které představují dětskou naivitu a nevinnost, se kterou se děti ztotožní. Tyto postavy neuposlechnou příkaz autority, symbolizující roli rodičů, kteří se svými radami snaží dítě ochránit. Pohádka dále ilustruje, co se stane v případě, kdy dítě neuposlechne radu rodičů. Z pravidla se tak ocitne v nebezpečí. V moderních verzích pohádky však většinou vše dobře dopadne, aby tak pohádka splnila svou funkci přinášet radost.

1.2.2 Terapie

Další funkcí pohádky je terapie. Na první pohled to možná není zřejmé, ale přesto poskytují dětem jakousi útěchu a způsob jak pochopit své emoce.

Pohádky zároveň ilustrují vztahy a zejména vztahy v rodině. Zažívá-li tedy dítě například přílišnou rivalitu, či šikanu od sourozenců, může se obrátit na pohádku o Popelce a nalézt v ní útěchu. I přesto, že Popelka byla svými sestrami týrána a šikanována, vše se v dobré obrátilo a Popelka se nakonec měla lépe než její sestry. Má-li dítě problémy ve vztahu s rodiči, může se obrátit na jakoukoliv pohádku, kde vystupuje postava zlé macechy, která bývá vždy spravedlivě potrestána⁶.

Dítě se takto může snadněji vyrovnávat s obtížnými situacemi, neboť díky pohádkám ví, že zlo je vždy spravedlivě potrestáno a dobro odměněno.

⁶ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1. s. 17

1.2.3 Předání morálních hodnot

Dalším důležitým posláním pohádek je předávat dětem morální hodnoty, co se smí, co se nesmí a koneckonců i co je dobro a zlo. Názorným vyobrazením dobra a zla v jednoznačném příběhu s jasnou pointou se děti učí chápat a získávat morální hodnoty.

„Nechceme-li, aby z dětí vyrostly automaticky fungující stroje, musí být s krizovými problémy dětství a dospívání seznámeny v konkrétně srozumitelných tvarech.“⁷

1.2.4 Vysvětlení světa dospělých

Díky vztahům, pravidlům, morálním zásadám, lidské povaze a samotné existenci dobra a zla se svět stává pro dítě komplikovaným a někdy snad i těžko srozumitelným. Pohádky tedy svou jednoduchostí můžou dítěti pomoci v pochopení zákonitostí tohoto světa.

„Dříve nebo později jsou děti ve svém vývoji konfrontovány s problémy lidského bytí a problémy mezilidskými a intrapsychickými. Pohádky tlumočí velmi přesný systém sdělení, odpovídajících částečně na takové problémy, především to, že boj s obtížnými problémy je pro lidský život nevyhnutelný.“⁸

1.3 Brutalita v pohádkách

Většina známých pohádek má více verzí, neboť každá doba klade na pohádky jiné nároky, stejně jako každý autor a sběratel má jinou motivaci pro tvorbu a sbírání pohádek.

„Třeba v klasických pohádkách japonských, ale zejména v kreslených groteskách s hojným využitím pohádkových prvků nejdeme někdy velmi drsné nehody a souboje, v nichž ke štěstí nevede jen poslušnost, chytrost a dobrota srdce, ale i schopnost občas přijmout a dát ránu a koneckonců kořením každé pohádky jsou strašidelné scény, u nichž se divák nebo čtenář může hezky bát. Takovýchto drsných a strašidelných rysů, jež byly zřejmě odedávna přirozenou součástí pohádkového žánru, nejdeme ostatně ještě dost i ve sbírce bratří Grimmů.“⁹

Existuje skutečně mnoho verzí většiny známých pohádek. V následujících podkapitolách je jako příklad uvedeno pár pohádek, z větší části jde o verze bratří Grimmů, které obsahují někdy

⁷ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1. s. 18

⁸ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1. s. 18

⁹ STROMŠÍK, Jiří. *Jacob a Wilhelm Grimové pohádky: Pohádka ve století vědy*. Praha: Odeon, 1988. ISBN 80-85474-11-5. s. 282-284

až bizarní krutost. Některé pohádky mají pouze kruté pasáže a u některých stojí za zmínku celý příběh.

1.3.1 Červená Karkulka

V jedné z dřívějších verzí Červené Karkulky vlk babičku zabije. Její tělo uvaří a krev vydá za víno, pak je nechá Karkulku sníst. Karkulka se tak nevědomky dopustí kanibalismu. Poté vlk dívku donutí, aby se svlékla a lehla si k němu do postele¹⁰. Tato verze snad ještě více podporuje teorii o tom, že Karkulka je ve skutečnosti varování pro mladé dívky před sexuálním zneužitím, toto téma však bude přiblíženo v pozdější kapitole.

1.3.2 Sněhurka

V pohádce od bratří Grimmů se brutalita objevuje v momentě, kdy královna poručí myslivci, aby odvedl Sněhurku do lesa, tam ji zabil a přinesl její plíce a játra, aby je mohla královna sníst. Dále pak na konci pohádky kdy je zlo potrestáno. Královně jsou nazuty rozžhavené střevíce a je nucená tančit dokud nezemře bolestí a vyčerpáním¹¹.

1.3.3 Locika

Locika je pohádka v Česku méně známá, popularitu si však získala u současných dětí zejména díky zfilmované verzi od studia Disney. Filmová verze má s pohádkou od bratří Grimmů společné jen dívčiny dlouhé vlasy a její uvěznění ve věži zlou čarodějnici. Locika je ještě jako malé dítě vyměněná svými rodiči za salát z lociky. Jede o dohodu mezi čarodějnici a otcem Lociky, neboť dívčina matka by bez konzumace salátu zemřela. Čarodějnice dívku vychová jako vlastní a ve věku dvanácti let ji zavře do věže a izoluje jí tak od okolního světa. Jednoho dne, přiláká dívčin osamělý zpěv prince, který se do dívky zamiluje a každou noc ji navštěvuje. Když se o princovi dozví čarodějnice, ustříhne dívce vlasy a zanechá ji v pustině v hladu a bídě. Když princ přijde Lociku znovu navštívit, čeká na něj čarodějnice s úmyslem jej zabít. Princ vyskočí z věže, aby se zachránil, při pádu si však vypíchne oči. Bloudí tak v zármutku a hladu po lese několik let až se dostane do pustin, kde uslyší dívčin zpěv a znovu se tak shledají. Dívka mezitím

¹⁰ HAASE, Donald. *The Greenwood encyclopedia of folktales and fairy tales* [online]. Westport: Greenwood Press, 2008 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-0-313-33443-6. Dostupné z: <http://1.droppdf.com/files/8XEh9/encyclopedia-of-folktales-and-fairy-tales.pdf>. s. 584

¹¹ GRIMM, Jacob a Wilhelm. *Jacob a Wilhelm Grimmové Pohádky*. Praha: Odeon, 1988. ISBN 80-85474-11-5. s. 88-91

v pustině porodila dvojčata a její slzy navrátily princovi zrak. Příběh má sice šťastný konec, ale postavy musely podstoupit nesmírné krutosti, aby se mohly znovu shledat¹².

1.3.4 Sedmero Krkavců

Ve verzi bratří Grimmů si dívka uřízne malíček a kost použije místo klíče k bráně. Vše dělá proto, aby vysvobodila svých sedm bratrů z jejich kletby¹³

1.3.5 Růženka

Původní verzi pohádky napsal italský autor Giambattista Basile. Pohádka se velmi liší od verze bratří Grimmů a je naprosto odlišná od verze jakou známe dnes. V původním příběhu se spící dívka jmenuje Talia a nenajde ji princ, ale král. Když dívku poprvé potká, již dávno spí a nelze ji žádným způsobem probudit, ani polibkem. Král tedy dívku znásilní a ze zámku odejde. Dívka za devět měsíců porodí dvojčata, ovšem stále ve spánku. Až tehdy se objeví hodné sudičky, které přijdou na pomoc dětem napít se matčina mléka. Místo k prsu se jedno s dětí přisaje na matčin prst, vytáhne tak trn, který v něm měla dívka zapíchnutý. Poté se vrací král, je šťastný, že se dívka probudila a porodila dvě zdravé děti. Talia se tak stane královou milenkou. Až tehdy se objevuje postava zlé královny, tedy manželky krále. V pozdějších verzích postavu zlé královny nahrazuje zlá sudička. V této verzi pohádky se královna rozzlobí a rozhodne se pomstít na Tali a jejich dětech. Královna tak poručí kuchaři, aby děti zabil a připravil je králi k večeři, kuchař má však dobré srdce a děti se mu zželí. Ušetří je a místo nich podstrčí králi jehněčí. Královna svého muže sleduje u jídla v domnění, že jí své vlastní děti. Tali se rozhodne upálit za živa, než to však stačí udělat, král dívku zachrání a místo ní vhodí do ohně královnu. Pohádka má tedy v rámci možností šťastný konec¹⁴.

¹² GRIMM, Jacob a Wilhelm. *Jacob a Wilhelm Grimmové Pohádky*. Praha: Odeon, 1988. ISBN 80-85474-11-5. s. 25-26

¹³ GRIMM, Jacob a Wilhelm. *Jacob a Wilhelm Grimmové Pohádky*. Praha: Odeon, 1988. ISBN 80-85474-11-5. s. 48

¹⁴ CARLTON, Genevieve. In *The Original Sleeping Beauty, The King Is A Sexual Harasser Who Forces Himself On The Princess*. *Rakner.com* [online]. 2019 [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://www.ranker.com/list/details-from-the-original-sleeping-beauty/genevieve-carlton>

1.3.6 Jeníček a Mařenka

Brutalita této pohádky je zachována i v dnešní verzi. Kanibalismus, kterého se chce ježibaba na dětech dopustit a konečné usmrcení ježibaby strčením do pece¹⁵.

¹⁵ GRIMM, Jacob a Wilhelm. *Grimms' Fairy Tales* [online]. Project Gutenberg, 2008 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-1547210732. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/2591/2591-pdf.pdf>. 99-105

2 Bratři Grimmové

Jacob Grimm se narodil roku 1785 a jeho bratr Wilhelm o rok později. Narodili se do rodiny devíti dětí a po vzoru otce studovali práva. I přes svá studia práv se věnovali literatuře domácí i zahraniční. Zároveň díky vlivu Ludwiga Tiecka se začali věnovat studiu německého kulturního dědictví, staré německé literatuře a folklóru. Z tohoto jejich zájmu se stalo životní poslání a studiu německého folkloru a sbírání pohádek se věnovali až do smrti. Grimmové nebyli jen bratři, ale také velmi dobří přátelé, žili i pracovali společně¹⁶. Jacob byl lingvista a filolog, zabýval se tedy pohádkami na vědecké úrovni. Wilhelm pohádky sbíral a upravoval je do literární formy¹⁷.

Hlavní motivací pro sbírání a vydávání pohádek byl jejich zájem o německý folklor, šlo jim o zachování a posílení německé tradice. Z tohoto důvodu Grimmové sbírali a upravovali pouze pohádky německé a pohádky s germánským původem. Velké množství pohádek bylo bratry odmítnuto, i přestože se obvykle vypravovaly v Německu, jejich původ nebyl germánský. Bratři je proto do své sbírky nezahrnuli¹⁸.

Grimmové pohádky pouze nesbírali, ale rovněž zkoumali jejich historii, původ a vývoj. Zdrojem inspirace se pro ně stal Charles Perrault, od kterého převzali například příběh Červená Karkulka nebo Šípková Růženka¹⁹. I když byl Perrault Francouz, Grimmové některé jeho příběhy do své sbírky přidali. Jak již bylo popsáno v předešlé kapitole, Perrault není původní autor většiny příběhů, ale rovněž sběratel. Pohádky tedy upravil a sepsal, ale nevymyslel

¹⁶ The Brothers Grimm Biography. *Worldoftales.com* [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: https://www.worldoftales.com/fairy_tales/Brothers_Grimm_biography.html#gsc.tab=0

¹⁷ Bratři Grimmové. *Johannesville.net* [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/grimm>

¹⁸ KREADY, Laura. *A Study of Fairy tales* [online]. Project Gutenberg, 2004 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-1131133874. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13666/pg13666.html>. s. 4-5

¹⁹ KREADY, Laura. *A Study of Fairy tales* [online]. Project Gutenberg, 2004 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-1131133874. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13666/pg13666.html>. s. 4-5

3 Skrytý význam pohádek

Jak již bylo zmíněno, pohádky slouží především pro pobavení a poučení dětí. Avšak pohádky lze rozebrat i z pohledu psychologie a ilustrovat na nich některé možné problémy, se kterými se setkáváme v dětství. I přesto, že se jedná o příběhy s jednoduchým dějem, je až překvapivé jakou hloubku tyto příběhy mohou mít, kolik symboliky v nich lze najít a jaké druhotné významy mohou skrývat. Existuje nekonečný seznam podložených i nepodložených teorií, zabývajících se skrytými významy pohádek, z čehož některé sahají až za hranice bizarnosti.

3.1 Železný Jan

3.1.1 Příběh podle bratří Grimmů

Bylo jedno království, které obklopoval hluboký les a nikdo živý ze z něj nikdy nevrátil. V lese se skrýval divý muž jménem Železný Jan, co každého stáhl do bažin a utopil. Nakonec se ho však podařilo chytit a uvěznit v kleci na nádvoří zámku. Jednoho dne si na nádvoří hraje malý princ se svým zlatým míčem, ten se mu však zakutálí do klece k divému muži. Muž přelstí malého prince k tomu, aby jej pustil ven. Železný Jan tedy utíká a prince unáší s sebou. Princí dá za úkol hlídat posvátnou studánku, princ však úkol nezvládne a do studánky namočí své vlasy, které se tak promění ve zlaté. Jan malého prince vyžene. Princ si najde práci zahradníka v cizím království. Princezna tohoto království náhodou spatří princovi zlaté vlasy a nechá si od něj nosit květiny. Celé království jde do války, kterou se jim podaří vyhrát díky princovi a pomoci Železného Jana, který prince vybaví brněním, koněm a vojskem. Princ však svou identitu neprozradí, přesto že mu chce král dát za odměnu svou dceru za ženu. Král uspořádá bál, kde princezna třikrát hází jablkem. Ten kdo jablko chytí, si princeznu může vzít. Jablko pokaždé chytí princ, vždy ale uteče. Při posledním útěku zahlédnou jeho zlaté vlasy, princezna tak pozná v rytíři zahradníka, který odhalí svou identitu a královský původ. Vše šťastně končí svatbou a nakonec je ze zlé kletby vysvobozen i Železný Jan²⁰.

²⁰ GRIMM, Jacob a Wilhelm. *Jacob a Wilhelm Grimmové Pohádky*. Praha: Odeon, 1988. ISBN 80-85474-11-5.s. 211-215

3.1.2 Rozbor pohádky a její symbolismus

Pohádkou *Železný Jan* se zabýval autor Robert Bly, který napsal stejnojmennou knihu. Jde o jakousi úvahu a analýzu této pohádky. V knížce se autor zabývá tématem mužů, co to znamená být mužem, jaký je muž dnes, jaký byl muž v dobách před Kristem a zároveň uvádí, proč je někdy tak složité být mužem. Pohádku autor využil jako metaforu a ukazuje na ní jednotlivé stádia v životě muže. Malý princ symbolizuje období dětství, je šťastný a spokojený. Tato radost trvá do doby, než ztratí svůj zlatý míč. Zlatý míč představuje jistotu, radost, bezstarostnost a mír, které cítíme v dětství, ale postupem času o ně přijdeme. Princ tedy přišel o svou jistotu a mír dětství. Zlatý míč se zakutálel do klece, kde je vězněn *Železný Jan*. *Železný Jan* představuje divokost a nespoutanost, která se skrývá hluboko v lese, tedy v podvědomí každého muže. Princ chce svou jistotu zpátky, žádá proto divého muže o svůj míč. Jan mu vrátí jeho míč pouze pod podmínkou, že ho pustí z klece ven. Chce-li tedy chlapec získat zpět svou jistotu a mír, musí z klece své mysli vypustit divého muže, jenž byl doteď vězněn a skrýván v hlubinách jeho duše. Divý muž principi poradí, že klíč od klece je schovaný pod polštářem jeho matky. Aby tedy mohl princ divého muže osvobodit, musí se vzbouřit proti matce. Právě toto vzbouření je první krok na cestě chlapce k tomu, stát se mužem. Autor vysvětluje, že na cestě k tomu stát se mužem je nutno přetrhnout blízký vztah s matkou, jelikož matka své dítě neustále zahrnuje láskou a ta se od jistého věku stává pro chlapce škodlivou. Nepřetrhne-li chlapec tento vztah s matkou, zůstane navždy chlapcem v mužském těle. Princ se proti matce vzbouří a vypustí Jana ven z klece. Jan prince unese a utíká zpět do lesa. Když tedy chlapec vypustí divého muže z klece, unese ho do temného lesa, který představuje vědomí, kde chlapec objevuje nepoznané. Chlapec se tedy sám stává divým. Čeká ho pouť plná zkoušek a nástrah, která ho dovede k cíli stát se mužem. Musí se však nechat unést divým mužem, kterého sám osvobodí z klece své mysli do tajuplných lesů své duše²¹.

3.2 Červená Karkulka

3.2.1 Příběh podle bratří Grimmů

Byla jedna dívka, které se říkalo Červená Karkulka. Dívka měla babičku, co žila v hlubokém lese a jednoho dne babička onemocněla. Maminka tak Karkulku poslala za babičkou

²¹ BLY, Robert. *Železný Jan*. 2. vydání. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-659-9.

s košíkem jídla a lahví vína s varováním, aby nescházela z cesty. Karkulka toto varování neuposlechla a dala se do řeči s vlkem, který ji přelstil a přemluvil, aby šla natrhat nemocné babičce květiny. Mezitím co Karkulka sbírá květiny, vlk se vplíží do babiččina domu a babičku sežere, pak se obleče do její košile a číhá na Karkulku v posteli přestrojený za babičku. Jakmile přijde Karkulka, odehraje se známý dialog mezi vlkem a Karkulkou a poté vlk Karkulku sežere. Naštěstí jde kolem myslivec, který uslyší chrápajícího vlka. Zatímco vlk spí, myslivec mu rozřízne břicho a zachrání tak Karkulku i babičkou. Poté vlkovi naplní břicho kamením. Jakmile se vlk probudí, chce utéct. Tíha kamenů v břicho ho však zabije. Karkulka, babička a myslivec pak žijí šťastně až na věky a vše má šťastný konec²²

3.2.2 Skrytá symbolika a význam příběhu

Pohádka má jasnou pointu a tou je ponaučení pro děti, aby se nebavily s cizími lidmi a aby nescházely z cesty. V knize *Mýtus, sen a rituál a jejich zapomenutý jazyk* autor Erich Fromm pohádku rozebírá z pohledu psychologie a odhaluje údajnou skrytou symboliku.

Karkulka je v příběhu oděná do červeného pláště, červená je zde symbolem krve, tedy první menstruace a plodnosti. Tento symbol tedy napovídá, že se nejedná o malou holčičku, ale o mladou dívku, která může být potencionálním terčem sexuálního zneužití. Další symboliku najdeme v láhvi vína. Matka v příběhu dívku upozorní, aby nescházela z cesty, protože by mohla upadnout a rozbít láhev vína. Láhev vína je údajným symbolem pro panenství, neboť stejně jako láhev je křehké a rozbitím by se vylilo víno, jež je symbolem pro vášeň. Pokud jde o vlka, zde je symbolika jasnější. Vlk symbolizuje potencionální nebezpečí, které může muž pro mladou dívku představovat, je tedy spojen s krutostí, lstivostí a animálností. Moment, kdy vlk Karkulku sežere, je metafora pro sexuální akt, který zde slouží pouze ve prospěch muže, tedy postavě vlka. Vlk poté nosí v břicho dvě živé bytosti, což evokuje těhotenství. Vlk jako by se snažil triumfovat ženskost a schopnost žen dávat život. Vlk je následně potrestán a zesměšněn, neboť jen ženy mohou dávat život. Břicho mu Karkulka s babičkou naplní kamením, kámen zde slouží jako symbol neplodnosti. V důsledku toho, vlk umírá. V některých verzích se na závěr objevuje kladná mužská postava myslivce, která zde slouží jako kontrast k vlkovi a symbolizuje otce. V

²² GRIMM, Jacob a Wilhelm. *Jacob a Wilhelm Grimmové Pohádky*. Praha: Odeon, 1988. ISBN 80-85474-11-5. s. 48-50

Karkulce se setkáváme s konfliktem mezi ženami a muži, kde v tomto případě ženy zvítězily²³ (Fromm, 1999, s. 199-200).

Z těchto poznatků tak vyplývá, že příběh Karkulky není pouhým varováním pro děti před zlými cizinci. Jde o výstrahu pro mladé dívky, aby nedůvěřovaly napohled milým cizincům, neboť vlídná slova mohou skrývat zlé úmysly.

3.3 Perníková chaloupka

3.3.1 Obsah pohádky od Bratří Grimmů

V zemi vládne hlad a chudý dřevorubec nemá dost jídla pro sebe a svou ženu, natož pro děti. Na popud zlé macechy odvede své děti, Jeníčka a Mařenku do lesa a tam je nechá. Děti ale najdou cestu zpět díky bílým oblázkům, kterými Jeníček značil cestu. Dřevorubec zavede děti do lesa znovu, tentokrát Jeníček značí cestu drobečky, ale ty sezobou ptáci. Hladové děti tak bloudí lesem. Narazí na chaloupku celou z perníku, a protože jsou hladové, dají se do jídla. V chaloupce bydlí zlá ježibaba, která chce děti upéct a sníst. Děti jsou však příliš hubené. Jeníčka proto zavře a vykrmuje, zatímco Mařenku využívá jako služku. Vždy když jde ježibaba zkontrolovat, kolik Jeníček přibral, podstrčí jí Jeníček kuřecí kost. Oddaluje tak svou smrt upečením v peci, neboť ježibaba je skoro slepá a myslí, že jde o Jeníčkův prst. Jednoho dne ale ježibabě dojde trpělivost a připraví pec, kde chce obě děti upéct. Mařenka ji ale přelstí a nakonec skončí v peci ježibaba. Děti jsou tak volné a vracejí se domů. Na cestě jim pomůžou překonat řeku bílé kachny. Když se vrátí domů, macecha je mrtvá a děti mají kapsy plné pokladů, které ježibaba nashromáždila. Dřevorubec je rád, že má doma děti živé a zdravé a vše má šťastný konec²⁴.

²³ FROMM, Erich. *Mýtus, sen a rituál* [online]. Praha: Aurora, 1999 [cit. 2020-06-21]. ISBN 80-85974-70-3. s. 199-200

²⁴ GRIMM, Jacob a Wilhelm. *Grimms' Fairy Tales* [online]. Project Gutenberg, 2008 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-1547210732. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/2591/2591-pdf.pdf>. 99-106

3.3.2 Symboly v pohádce

Drobečky chleba – Chleba je symbolem života. Drobečky chleba značí, na jak tenké hranici života se děti pohybují. Pouze drobečky je pojí s cestou domů, tedy bezpečím. Jakmile jsou drobečky sezobány ptáky, děti se ztratí v lese, kde je čeká podle záměru rodičů smrt²⁵.

Bílé oblázky - Bílé oblázky v příběhu značí nevinnost. Někde jsou taky vysvětlovány jako odmítání proměny, kterou mají děti v lese podstoupit. Díky oblázkům najdou děti cestu zpět domů a zachovají si tedy svou nevinnost²⁶.

Ptáci – Ptáci se vyskytují v příběhu poměrně často. Když se Jeníček otáčí zpátky za domovem, lze o tom, že pozoruje holuba. Ptáci sezobou drobečky, Jeníček podstrkuje ježibabě ptačí kost a ptáci jim nakonec pomůžou přes řeku na cestě domů. Ptáci mohou symbolizovat svobodu, prorocství, radost, nesmrtelnost a lidského ducha²⁷. Ptáci fungují skoro jako průvodci v tomto příběhu

Les – Les je symbolem pro tajemno, podvědomí a je místem, kde hlavní postavy projdou transformací, stejně jako postavy v příbězích Červená karkulka a Železný Jan.²⁸

3.3.3 Význam pohádky

Autor Michal Černoušek v knížce *Děti a svět pohádek* příběh rozebírá a vysvětluje. Podle Černouška pohádka zobrazuje negativní principy ženství a mužství. Jsou zde postavy ježibaby a macechy, obě jsou zlé zkažené a v podstatě obě usilují o smrt dětí. Jsou tak opakem mateřství. Otec je zde vyobrazen jako slabý, nedominantní a nakonec vyhoví přání macechy odvést děti do lesa, kde mají zemřít, otec tedy selhává při ochranné funkci. Jako kontrast k těmto postavám slouží děti, které projdou transformací, z lesa se vracejí vyspělejší a jsou symbolem nové naděje a dobra²⁹.

²⁵ The Story of Hansel and Gretel: Summary, Symbolism, and Interpretations. *Owlcation.com* [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: https://owlcation.com/humanities/hansel_and_gretel

²⁶ The Story of Hansel and Gretel: Summary, Symbolism, and Interpretations. *Owlcation.com* [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: https://owlcation.com/humanities/hansel_and_gretel

²⁷ The Story of Hansel and Gretel: Summary, Symbolism, and Interpretations. *Owlcation.com* [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: https://owlcation.com/humanities/hansel_and_gretel

²⁸ The Story of Hansel and Gretel: Summary, Symbolism, and Interpretations. *Owlcation.com* [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: https://owlcation.com/humanities/hansel_and_gretel

²⁹ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1. s. 75-82

Zároveň je zde podle Černouška ilustrován další problém. Děti pocházejí z domova, který selhal v uspokojení jejich základních potřeb, tedy uspokojení potřeby hladu, lásky a bezpečí. Děti naleznou druhý domov, který je kontrastní k domovu prvnímu, ze začátku se zdá, že jde o ráj pro děti. Tento domov, který vypadá, že by mohl naplnit jejich základní potřeby, se však ukáže jako destruktivní. Děti trpěly hladem, nyní jsou však vykrmovány. Z domova je rodiče vyhostili, v perníkové chaloupce jsou nyní vězněny. Příběh tedy ilustruje následující situaci, jelikož první domov selhal a neuspokojil dětské potřeby, děti si našly druhý domov jevící se jako ráj. Tedy místo toho aby se děti rozvíjely a byly nezávislé, najdou útočiště v novém domově, kde hledají nové zastoupení mateřské lásky. Zde však narazí na ježibabu, jejíž láska k dětem je destruktivní a pohlcující, ilustrovaná touhou ježibaby děti sežrat. Hledání nového domova a mateřské lásky je tedy krok zpět a jde o jakési zbrzdění vývoje. Jednoduše řečeno, na této pohádce Černoušek vysvětluje, jak je důležité se od jistého věku odpoutat od domova a mateřské lásky a rozvíjet se, neboť od určitého věku se stává domov a mateřská láska pro dítě destruktivní a pohlcující. Brzdí tedy rozvoj k nezávislosti³⁰.

³⁰ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1. s. 81-87

4 Praktická část

Téma pohádek je mi nyní mnohem bližší, než mi kdy bylo v dětství. V období dětského věku pro mě pohádky plnily pouze jednu z hlavních funkcí a tou byla zábava. Až s vyšším věkem jsem však dokázala ocenit sílu a hloubku těchto příběhů. Zároveň jejich zábavní funkce se v mém případě ještě prohloubila, neboť již nejde pouze o zábavu konzumní, ale zkoumání těchto příběhů a hledání jejich hlubšího významu se taktéž stalo zálibou a zdrojem údivu. Současně se mi dařilo v pohádkách najít jakousi útěchu, začaly se tedy objevovat i účinky terapeutické.

4.1 Nápad

První nápad na téma pohádek přišel s příběhem o Červené Karkulce. Šlo o jakési vcítění se do role Červené Karkulky a jejího setkání s okouzlejícím, ale zlým vlkem. Zřejmě každá dívka se v životě setká s mužem, který má charakteristiky zlého vlka. Příběh o Karkulce tedy chápu hlavně jako varování pro mladé dívky před takovýmto setkáním. Mé setkání se zlým vlkem ve mě zanechalo stopy a v rámci terapie jsem našla útěchu v pohádce o Červené Karkulce a v tvorbě ilustrací k tomuto příběhu. Od té doby si mě pohádky a jejich schopnost léčit duši získaly a rozhodla jsem se pokračovat i v dalších příbězích.

4.2 Výběr příběhů

Výběr příběhů, ke kterým jsem se rozhodla vytvořit kresby, nebyl snadný především díky množství autorů a množství pohádek. V rámci ucelenosti, jsem chtěla vybrat pohádky pouze jediného autora, rozhodla jsem se tedy pro pohádky bratří Grimmů. Přestože jsem milovnicí pohádek mnoha jiných autorů, bratři Grimmové jsou mi zřejmě nejbližší a jsou pro mě tedy nejvhodnější ke ztvárnění. Ovšem Bratři Grimmové vytvořili velmi početné sbírky pohádek a výběr rovněž nebyl snadný. Zaměřila jsem se na menší množství příběhů, ve výsledku tři a prozkoumala je více do hloubky. Výsledné kresby jsou tedy ztvárněním pohádek Železný Jan, Červená Karkulka a Jeníček a Mařenka.

4.3 Proces tvorby

4.3.1 Tvorba k pohádce Železný Jan

Po množství skic a menších kreseb jsem se rozhodla začít kresbami k pohádce Železný Jan. K pohádce jsem získala sympatie po setkání s knihou od Roberta Bly. Díky myšlenkám

v této knize jsem začala pohádku vnímat zcela jinak a nesmírně jsem si oblíbila postavu Železného Jana. Z počátku se mi jevil jako obyčejná postava zakletého muže, která je v pohádkách poměrně běžná. Po setkání s úvahami v knize Roberta Bly se pro mě stal Železný Jan jakýmsi mystickým a tajemným stvořením, které je ukryté v hlubinách lidské duše. Nechtěla jsem tedy dělat detailní a popisné kresby příběhu, také proto možná výsledné kresby neodpovídají popisu postavy. Cílem bylo ztvárnit tajemnou postavu divého muže skrývající se v temném močálu.

4.3.2 Perníková chaloupka

Jako druhou jsem začala zpracovávat pohádku o Jeníčkovi a Mařence. První náčrtů zobrazovaly perníkovou chaloupku obklopenou temným lesem. Nakonec jsem svou pozornost soustředila opět na postavy a to zejména na ježibabu. Pohrávala jsem si s nápady, jak by měla ježibaba vypadat, aby byla hrozná, ale zároveň ne přehnaná. Pak jsem si uvědomila, že nejhorší je strach ze tmy a neznáma. Je-li něco skryto ve tmě, fantazie každého se postará o to, aby to bylo stvoření co nejstrašnější. Výsledná kresba je tedy vyobrazením číhajícího plíživého nebezpečí, které se skrývá ve tmě. Nechávám tedy na divákovi, ať podobu ježibaby přizpůsobí své vlastní fantazii.

4.3.3 Tvorba Červené Karkulky

Touto pohádkou celý proces začal a nakonec i skončil. Výsledné kresby jsou ztvárněny podle prvních nápadů a ilustrací. Při tvorbě jsem se tedy vracela ke starým myšlenkám a starým jizvám na duši, abych mohla Karkulku znovu oživit. Karkulku jsem ztvárnila jen jako postavu v rudém plášti. Nemá tvář, neboť Karkulkou může být jakákoliv dívka. Jak jsem zmínila v předchozí kapitole, zřejmě každá dívka se někdy setkala s člověkem, který zlého vlka připomíná. Zlý vlk je pro mě opět číhající nebezpečí. Proto je ztvárněn jako temný stín, jež se plíží za Karkulkou a skrývá se v tmavých koutech lesa.

Závěr

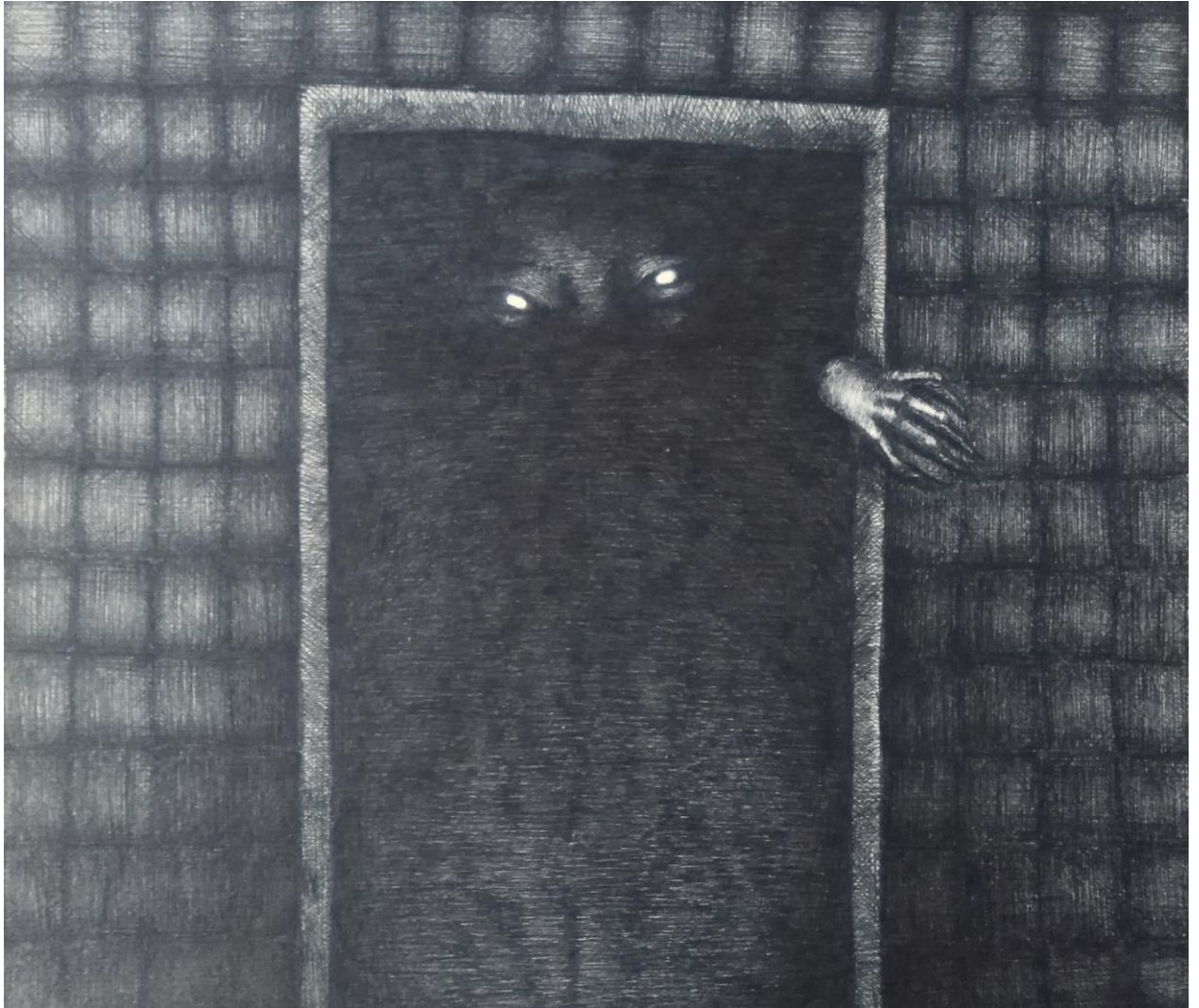
Výsledná práce se snaží o hlubší pohled na pohádky, který může být mírně netradiční. Konečné kresby vystihují můj osobní pohled na vybrané pohádky, soustředují se především na záporné postavy, což je zapříčiněno celkovým zaměřením práce na pochmurnou stránku pohádek. Zároveň zjišťuji, že téma pohádek pro mě touto prací zdaleka nekončí, neboť i přes poznatky získané skrze tuto práci, je stále co objevovat. Současně se pro mě tvorba kreseb k pohádkám stala zálibou, ráda bych tedy v této činnosti pokračovala.

Obrazová příloha

Seznam použitých zdrojů

Literatura

ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.

GRIMM, Jacob a Wilhelm. *Jacob a Wilhelm Grimmové Pohádky*. Praha: Odeon, 1988. ISBN 80-85474-11-5.

BLY, Robert. *Železný Jan*. 2. vydání. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-659-9.

STROMŠÍK, Jiří. *Jacob a Wilhelm Grimové pohádky: Pohádka ve století vědy*. Praha: Odeon, 1988. ISBN 80-85474-11-5.

Elektronická literatura

FROMM, Erich. *Mýtus, sen a rituál* [online]. Praha: Aurora, 1999 [cit. 2020-06-21]. ISBN 80-85974-70-3.

KREADY, Laura. *A Study of Fairy tales* [online]. Project Gutenberg, 2004 [cit. 2020-06-21].

ISBN 978-1131133874. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/cache/epub/13666/pg13666.html>

HAASE, Donald. *The Greenwood encyclopedia of folktales and fairy tales* [online]. Westport: Greenwood Press, 2008 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-0-313-33443-6. Dostupné z:

<http://1.droppdf.com/files/8XEh9/encyclopedia-of-folktales-and-fairy-tales.pdf>

GRIMM, Jacob a Wilhelm. *Grimms' Fairy Tales* [online]. Project Gutenberg, 2008 [cit. 2020-06-21]. ISBN 978-1547210732. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/2591/2591-pdf.pdf>

Internetové zdroje

MIHULKA, Stanislav. Evoluční příběh Červené Karkulky. *Osel.cz* [online]. 14. 11. 2013 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: <https://www.osel.cz/7272-evolucni-pribeh-ervene-karkulky.html>

CARLTON, Genevieve. In The Original Sleeping Beauty, The King Is A Sexual Harasser Who Forces Himself On The Princess. *Www.ranker.com* [online]. 22. 8. 2019 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: <https://www.ranker.com/list/details-from-the-original-sleeping-beauty/genevieve-carlton>

The Brother Grimm Biography. *Worldoftales.com* [online]. [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: https://www.worldoftales.com/fairy_tales/Brothers_Grimm_biography.html#gsc.tab=0

Bratři Grimmové. *Johannesville.net* [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/grimm>

The Story of Hansel and Gretel: Summary, Symbolism, and Interpretations. *Owlcation.com* [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: https://owlcation.com/humanities/hansel_and_gretel

Anotace

Anotace Jméno, Příjmení:	Magdaléna Hyblerová
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	Doc. Petr Jochmann
Rok obhajoby:	2020
Název práce:	Kresba: Pohádky
Anglický název:	Drawing: Fairy Tales
Anotace v češtině:	Bakalářská práce je zaměřena na pohádky, konkrétně na pohádky bratří Grimmů. Celá práce sestává ze dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část se zabývá posláním pohádek, krutostí co se v nich objevuje a hledáním skrytého významu pohádek. V praktické části je popsána tvorba a vyjádření mého výsledného vnímání vybraných pohádek, po prozkoumání jejich skrytého významu.
Klíčová slova v češtině:	Pohádka, bratři Grimmové, Červená Karkulka, Železný Jan, Jeníček a Mařenka, význam pohádek, kresba
Anotace v angličtině:	This Bachelor Thesis is focused on fairy tales, specifically on the fairy tales by the Grimm brothers. The whole work consists of two parts – theoretical and practical. Theoretical part deals with the aim of fairy tales, cruelty which may sometimes appear in fairy tales and searching for their hidden meanings. Practical part describes process of creation and the final expression of my fairy tale perception which is influenced by the examination of their hidden meaning.
Klíčová slova v angličtině:	Fairy tale, Grimm brothers, Little red Riding Hood, Iron Hans, Hansel and Grethel, Meaning of fairy tales, drawing
Přílohy vázané v práci:	CD
Rozsah práce:	33
Jazyk:	Čeština